

DISSE^RTAT^O INAUGURALIS MEDICA,
DE
PHRENITIDE PAN-
NONIÆ IDIOPATHICA,

Quam

AUSPICE DEO PROPITIO,
Et Consensu etque Auctoritate Gratiæ Facultatis Medicæ,
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,

PRÆSIDE

DN. D. MICHAELE ALBERTI,

SACR. MAJ. REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB.
CONSILIARIO, MED. ET PHILOS. NATUR. PROFES-
SORE PUBLICO ORDINARIO, ETC.

DECANO H. T. SPECTATISSIMO,

Domino Patrono, Præceptore ac Promotore suo, omni honoris cultu prosequendo,

PRO GRADU DOCTORIS

SUMMISQUE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILE-
GIIS DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,

HORIS LOCOQUE CONVENTIS,

ANNO MDCCXXXIX. D. NOVEMB.

PUBLICÆ AC PLACIDÆ ERUDITORUM VENTILATIONI SUBJICIET

AUCTOR RESPONDENS

JOH. CHRISTOPHORUS PECK,

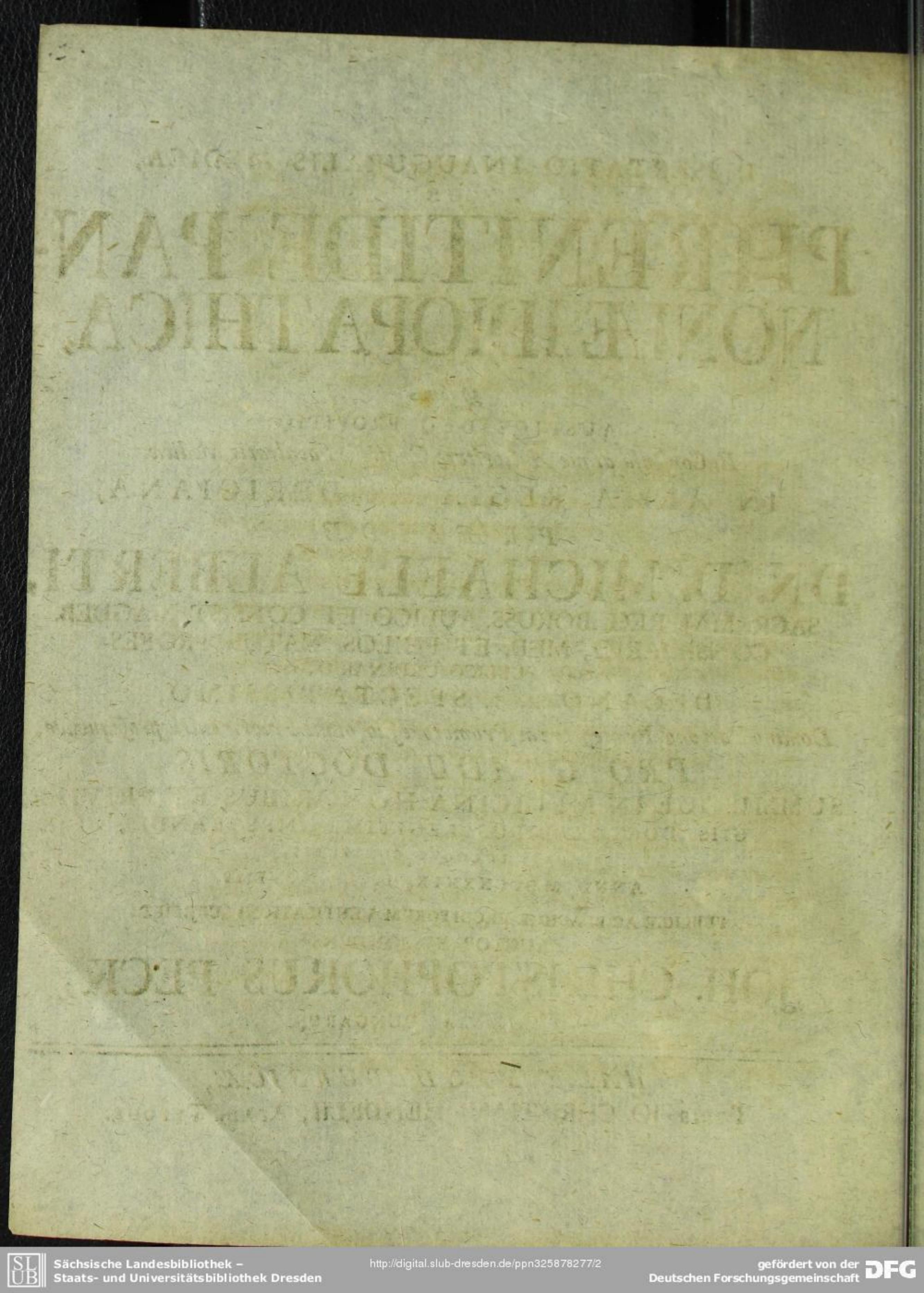
TYRNAVIA HUNGARUS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JO. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.

vol. spec.

260, 38

40 mob faco 853

§. I.

Annoniam multas, vberrimis suis,
quibus a natura ditata est, bonis, alli-
cere gentes, praeter multitudinem
ex dissitis oris, eo potentium homi-
num, saeuientis in hanc, testatur mar-
tis furor, armorum strepitus, quem
tellus toties experiri debuit Panno-
nica, cruentae comprobant clades,
quibus hoc nobile saepius inquinatum est solum: tot tanta-
que confirmant molimina, quibns immanis ille Christiani
nominis hostis, ad suas hoc regnum, pertrahere casses, an-
nititur Turca. Sed vtut, amplissima haec, quibus re-
gnum Hungariae adfluit, bona, magnam exteris eo mi-
grandi accendunt cupiditatem, Regni tamen huius, cum
sporadici, tum endemii morbi, qui multas saepe deua-
stanto vrbes, magnam hominum edunt stragem, adeo
periculosam hanc exteris imprimis Germanis reddunt ter-
ram, vt hi, cum multos suorum ibidem sepultos audirent,
Hungariam, Germanorum, haud erubescerent adpellare
coemeterium. Quod absolute, licet minime verum, mul-
tique Germanorum, largius Suaue terrae hauriendo me-
rum, aliisque regni abutendo bonis, praematuram, sibi ipsi

A 2

CON-

conciliauerint mortem, multi etiam, temperantiae studentes, longum vitae attigerint terminum; cum tamen, perpetuis fere aëris, qui hoc regnum perflat, obnoxius sit mutationibus, multorumque vitae ratio, funesta tempestatum vitare recuset ludibria, quotus quisque perspicere potest, multos Pannoniae proprios morbos, ex aëre, suos mutuare natales. His cum Phrenitidem, tali ex causa ortam, iure adnumerare liceat, haud operam me lusurum existimo, si iam pro viribus, in hoc enodando desudauero morbo; quas laborum primitias, ut ipsum Clementissimum adiuuet Numen, Lectoresue suo prosequantur fauore, est, quod votis, precibusque contendo deuotissimis.

§. II. Morbum, quem in praefentiarum explanare operae pretium duxi, ideo από τῆς φρένων suam, priscis iam temporibus, nactum fuisse credimus, denominationem, quod semper, ceu indiuisum comitem, iunctam sibi habeat mentis abalienationem. Vnde ipse iam tersissimus ille latinorum Medicorum scriptor, Celsus, non alio, quam insaniae nomine eam insignire Suevit vid. CORN. CELS.

Med. L. III. C. XVIII. Sed cum instituti ratio his diutius immorari prohibeat, ad ipsam iam rem proprius accedens, in quo hic noster consistat affectus, paucis iam exponam; intelligo vero per phrenitidem, febrim inflammatoriam, ex intercepto, sanguinis, per minimas membranarum & corticalis cerebri substantiae arteriolas, transitu, ortam perpetuoque stipatam delirio.

§. III. Febrim, eamque inflammatoriam esse Phrenitidem, nemo, qui rationali lance supra commemoranda, ponderauerit symptomata, facile ibit inficias. Quare cum in rebus perspicuis, vbi rerum adsunt testimonia, haud prolixioribus opus sit demonstrationibus, in eo potius

.000

præ-

præsens expromendus esset labor, quo euincam, eandem hanc nostram febrim, ab intercepto sanguinis circuitu, in commemoratarum partium arteriolis obuio, suam deriuare originem: ast, quum haec ad aetiologicam morbi huius, spectent tractationem, ne eundem laborem bis agens, actum agere videar, eo rem omnem hanc reiicio, ipsius nunc diversas morbi recensens species: Altera enim idiospathica, quae a cerebro, eiusque tegmine, primario adfesto; symptomatica altera, quae a malo aliunde in cerebrum, eiusque partes delato, orta, appellatur phrenitis.

§. IV. Posterior, quae in oris germaniae frequenter, symptomatica phrenitis, malo omne, nec leui cum vitae discrimine, aliis acutis, in quibus, partim in regimine, partim in Medicamentorum usurpatione delinquitur, accedit febribus: ita saepius hanc petechiis, variolis, febri catarrhali malignae, biliosae, praecipue vero Castrensi, circa diem morbi 4. aut 7, qui in schola Medicorum critici audiunt dies, praeuiis, nouo corporis rigore, pectoris tensione, adsociari, res perpetuae est observationis: vid. Ill. HOFFMANN. *Med. rat. syst. T. IV. P. 1. p. 411. SCHENCK. obs. L. I. p. 64.* Funesta vero testante HIPPOCR. *L. aph. IV. aph. 50.* talia existere deliria, vel inde colligere licet, quod in ipso primum, acutarum statu superuenire soleant. Deiecit enim iam tum, per atrociam prioris febris symptoma, viribus, labefactatoque per continuam agrypniam cerebri tono, tales in tenerrimis eiusdem vasculis subnascuntur stases, quae omnem, & efficacissimorum remediorum elidunt ἐνεγγένεαν atque virtutem.

§. V. Errores autem, qui exitiosum hoc, accelerant malum, vti iam dictum, partim regimen, partim commemoratarum febrium respiciunt curam, in regimine pecca-

tur, si id nimis sit calidum, exagitato namque ac turgesato, per intensiorem calorem sanguine, vti omnia, ita imprimis, tenerrima cerebri vasa, vna cum suis lateralibus emissariis expandi, tonoque orbata, accumulato sanguini resistere, eundemque restitantem, vterius propellere minime valent. Huc pertinet etiam liberior aëris frigidioris admissio, refrigeratis enim, imprimis pedibus, spasmum oriri, hocque sanguinem ad interiora, & superiora impetuose compelli, eundemque ibidem coaceruatum, stases producere, nemo, nisi in arte salutari hospes esse velit, facile negabit. Nec minorem imprimis in plethoricas, generando mali fomiti, cum vini, tum frigidae, immoderata occasionem praebet, ingurgitatio. Liberior namque frigidae haustus, salutares naturae motus, quibus aliena & noxia a laudabilibus humoribus per colatoria sequestrantur, & per congrua corporis emunctoria eliminantur, non modo intercipit, sed etiam humores coagulando, momentaneas inducit stases. Largior vero vini potus, cum humorum expansionem atque orgasmum augeat, ex infra iam commemoratis liquet, qua ratione irresolubiles producat stases.

§. VI. Inter remedia, quae salutaria in acutis, turbando naturae molimina, funestum hoc aegris affricant malum, principem obtinet locum, intempestiuia, vel incongruo loco instituta, nec non, nimis parca, aut plane in plethoricas, talibus febribus detentis, neglecta VS. Si enim haec, in parte superiori, aut circa dies criticos, quibus natura haemorrhagiam imprimis narium molitur, administretur, huius loco phreniticum expectabis delirium, id quod aliquoties B. STAHLIUS & D. PRÆSES in Scriptis suis, præc. in *Therapia Medica* ex attenta experientia testati sunt.

sunt. Si in plethoricis, parcus, aut plane nullus, et tusa vena euocatus fuerit sanguis, validiores, impetuofasque ad caput tendentes, cum subsequenti phrenitico delirio, experiuntur die critico, aegri congestiones.

§. VII. Alterum ab hac locum, tribuimus iis potissimum, e pharmaceutico penu de promtis, medicaminibus, quae intestinum sanguinis motum augendo, impetumque eiusdem ad partes superiores inuitando, incom- pescibilis, ad caput vergentis congestionis, existunt causae. Illis, quibus vis sanguinem exagitandi, tribuitur virtus, iure, omnia potentiora, sic dicta Alexipharmacum, ac Bezoardica accenserri merentur. Ex iis vero, quae partes membranaceo nerueas vellicando, humorum adfluxum ad superiora alliciunt, eminent Emplastra, sic dicta vesicatoria, imprudenter ceruici aegri acuta laborantis, admota: ita mihi ipsi, cum in B. D. NEUHOLDI, Fautoris quondam collendissimi degerem aedibus, quidam innotuit Medicaster, qui videns, optatos, virum illum ex circumspecto horum Emplastrorum vsu, saepius experiri effectus, simiae ad instar, suo aegro catarrhali maligna correpto, Emplastrum die morbi secundo, ceruici admouet vesicatorium, sed infelici sidere, quippe sequenti post die tertio, horrida prodeunt deliria, quae absque vlla remissione, tamdiu moestam adornabant scenam, donec die quarto, praeuiis conuulsionibus, tendinum subsultibus, sudore gelido, ipsa tandem mors subsequens, truculentis, quibus miser torquebatur symptomatibus, perpetuum imponeret silentium. Sed haec de symptomatica, tanquam a foro nostro aliena, dixisse sufficiat, placet iam ad idiopathicam, ad institutum meum magis pertinentem, transire phrenitidem.

§. VIII. Idiopathic a phrenitis, si illam excipias,
quae

quae a vi ab extus capiti illata, suam ducit originem, rāior, ob temperatiorem aëris qualitatem, in regionibus Germaniae deprehenditur, eo frequentius autem in Gracia, teste Tralliano, nec non in Polonia atque Hungaria, suam exercere obseruatur tyranidem. Subiecta vero, quibus imprimis familiaris hic existere solet morbus; sunt homines ad iram propensi, iuniores, & teste grauisimo auctore HIPPOCRATE, aetatis consistentiis, *conf. Hippocr. apb. L. III. apb. 30.* quibus porro, natura temperamen-
tum largita est cholericō-sanguineum, aut melancholico-
cholericum, qui copiosum aut spissiorem in vasis exilio-
ribus, alunt sanguinem, frequentioribusque congestioni-
bus, aut plane sanguinis, obnoxii sunt profusionibus, qui
denique diurnae locum dando moestitiae, mentem fa-
tigant, aut multis pervigiliis, lucubrationibus, frequen-
tioribus inebriationibus indulgendo, irreparabilem cere-
bro, parti quippe tenerrimae, ac simul nobilissimae, infe-
runt labem.

§. IX. Recensitis hactenus subiectis, quae diro huic malo, prae ceteris, obnoxia esse solent, ad ipsam iam ae-
tiologicam phrenitidis idiopathicæ progredior explana-
tionem, quo celerior mihi concedatur aditus, ad illius,
quae Pannoniae incolas inuadit, phrenitidis explicandam
indolem. Causas mali expositurus, illius primum, quae
proxima apud Medicos audit, studebo euolutioni, ad eas
tandem, quae remote ad inferendum concurrunt malum,
progressurus: illam in ipso animae domicilio, cerebro,
huiusque imprimis cortice, eique adhaerescente vtroque
tegmine, delitescere, in harum partium inflammatione
consistere, praeter turbatas animæ actiones, frequentius
celebratae cadauerum, tali fœbri extinctorum, plus vice
simpli-

simplici comprobant sectiones: conf. BONETI *Sepulchre-
rum Anatomicum Lib. I. Sect. VII. A.E. L. An. 1720. Aug.
p. 371. A.N.C. Dec. 2. An. 5. obs. 62. HORSTIUS Lib. 2. obs. 12.
f. 105. HEURNIUS de Morb. Pecl. p. 3.*

§. X. Si porro arterias, quae, deposita, extra calua-
riam robustiori tunica, cranium ingressae in partibus ma-
lum sinu furentibus, innumeros distribuunt ramos, ea-
rumque multiplices, per cerebri anfractus disseminatos,
consideremus plexus, si denique utriusque membranacei
tegminis, cerebrique corticis intueamur indolem, artifi-
ciosamque contemplemur compagem, praे omnibus reli-
quis, has corporis partes, concipiendae inflammationi a-
ptas esse, deprehendimus. Neminem enim fugiet, com-
memoratum cerebri corticem, qui cinereum referre solet
colorem, partim e tenerrimis sanguiferis, lymphaticis
partim, affabre conflatum esse vasculis, ideoque ob tene-
ram, mollemque suam substantiam, exigua resistendi, ra-
pido cursu aduolitanti sanguini, pollere virtute. Nec a-
liter comparatum esse, quotus quisque videt, cum ea cere-
bri meninge, quae immediatum cerebro, omnibusque e-
ius sulcis ac cavitatibus impertit inuolucrum; quippe
quae, adeo teneris contexta fibrillis, copiosissimisque san-
guiferis interstincta deprehenditur vasis, ut, alteram eius
laminam, telae araneae adsimilare, hincque arachnoideam
adpellare sueuerint Anatomici: vid. VINSLOV *Tom. IV.
p. 106.* Dura tandem mater, ex robustis ac tendinosis li-
cet constructa sit fibris, duplique gaudeat lamina, adeo
tamen, cum firmiter osseae, praecipue circa eiusdem su-
turas, referente VILISIO *tr. cerebr. Anatom. p. 3.* adhaere-
scat thecae, ut facile ab ea diuelli nequeat, minus sufficien-
tem oscillatorium eius, quem BAGLIVUS, aliisque ei tribu-

B

unt

unt motum, ad remorandum ad caput impetuosius fluentem sanguinem, ad eiusque interceptum, per vasa capitis promouendum circuitum existere, polyposa illa, in sinibus durae matris, apoplexia, aut lethargo exanimatorum, reperta concrementa, manifestissimo sunt testimonio.

§. XI. Exposito mali fomite, quem partes, modo descriptas, continere demonstrauit, ad remotas, iam me conuerto explanandas causas, has inquirentibus multae licet se offerant, earum tamen, quae classem τῶν προηγμένων constituunt, cum §. iam VIII. mentionem iiecerim, praecipuas tantum, hoc loco, quae nomine Graeco, τῶν προκαταρκτικῶν veniunt, placet attingere causas. His merito accensentur, non modo variarum haemorrhagiarum sufflaminations, sed omnis etiam vis, capiti ab extus illata, quippe hac non modo vehemens cerebri producitur concussio, verum momentaneae etiam & funestae cum subsequenti delirio, inducuntur stases. Alterum obtinere locum, profundius latitantem, aut plane imprudenter abscissam, plicam polonicam, creberrima in Polonia obuiā, testantur exempla. Ultimo tandem, colloco loco, vehementem per diurnum intensiorem calorem corporis exaestuationem, huicque accidentem nocturnam eiusdem refrigerationem. Et haec est praecipua illa causa, quae vti ceteros, Hungariae proprios morbos, ita etiam, ominosum, hoc phreniticum incolis inferre solet delirium; de quo sigillatim iam acturo, per placet prius, quomodo remotior hacc, proximam producat causam, expendere rationem.

§. XII. Id dum annitor, effectus, qui cum ab aestu, tum frigore, in corpore humano producuntur, vt exponam, necesse est. Vrgente aestu, aërem, per ingesta

gesta ad humores delatum, ob sufflaminatum, huius, & externi per aestum rarefacti, aëris aequilibrium, vna cum humoribus expandi, horum, illiusve motum intestinum augeri, hocque aucto, non modo progressuum citatiorem reddi humorum circuitum; verum etiam, solida resoluti, atque intumescere, præter multa, tam artis, quam naturae phoenomena, ranae, campanae, cui aër, ope antliae pneumaticae subductus est, subditæ, iucundo comprobant spectaculo. Citatori porro redditio sanguinis circuitu, laxatisve corporis solidis, magnum, per continuum fluidarum partium attritum, seru sulphureo acris generali copiam, per cutis laxatae spiracula eliminari, eoque ipso, sanguinem, fluidiori parte orbatum, reddi spissorem, vel eorum constat exemplo, quos fors aduersa, magno sub sudore, afflictam coegit tolerare vitam. Refrigerato, econtra, externo corpora ambiente aëre, aucta hinc eius grauitate, & elasticitate, dissipatisque in aëra fluidorum partibus igneis, cum intestinum, tum progressum humorum motum imminui, vasa solidorum collabi, eoque ipso, non modo salutare transpirationis sufflaminari negotium, verum etiam, compulsum ad interiora, per externae cutis stricturam, sanguinem, ad stases disponi, quotidiana edocet experientia, Illustr. Praceptor ac Fautor colendissimus testatur HOFFMANNVS vid. eius *Med. rat. syst. Tom. I. p. 338.* His iam praemissis, & nobis tacentibus, quilibet facile perspiciet, quonam pacto, huic diurno exquisito aestui, nocturnum accedens frigus, existosam hanc cerebro inuehere valeat inflammationem.

§. XIII. Antequam porro, ad ipsam morbi progrediar delienationem, haud incommodum fore puto, quaedam de Hungariae regno, eiusque incolis Lectoris

subiicere oculis, quo diuersa, cum in eo obseruetur aëris temperies, a diuersisque haec tellus incolatur hominibus, videre liceat, in qua nam regni parte, quibusue incolis, hoc familiare magis existat malum. Eam terrae Pannicae partem ingressi, quae cisdanubiana, aut Hungaria, apud Geographos audit superior, temperatiorem in ea, exceptis quibusdam locis, imo ad Carpaticos proprius accedentes montes, perpetuo ferme, frigidam, coeli experimur auram. Quod incolas terrae concernit, inhabitant hanc, non modo genuini Hungari, verum etiam, plurimi Germani, ac sic dicti Slaui, qui posteriores, præ ceteris, longiori corporis proceritate donati, corpore robusto praediti, cibis durioribus adfueti, facilius tempestatis iniurias ferre, longioremq[ue] vitae terminum attin gere, obseruantur. Quodsi autem, traiecto danubii flumine, inferiorem permeemus Hungariam, non modo intensiorem, de die, solis aestum, nocturnumque tolerare cogimus frigus, complura paludosa offendimus stagna; verum etiam, tales, in ea degentes reperimus homines, qui corpore quadrato, capiteque incedentes raso, temperamento gaudent sanguineo - cholericu[m], faciem referunt brunam, iudicio pollent acuto, vinaque hauriunt largius, nec facile, illatam, ad iram quippe pronissimi, inultam sinnunt iniuriam, genuinamque antiquorum Hunnorum si stunt posteritatem. Vnde liquido constat, eos, qui posteriorem hanc terrae incolunt partem, præ omnibus, vti ceteris, Hungariae propriis morbis, ita etiam huic idiospathicae, magis obnoxios esse phrenitidi.

§. XIV. Sed breuiter, haec commemorasse sufficiat, accedo iam, ad ipsa, quae partim morbum anticipant, partim concomitantur, recensenda symptomata: ad illa,
quae

quae imminentem morbi inuasionem praenunciare, & futuri velut periculi monere solent, symptomata, referto, continuas vigilias, dolores in occipitis praecipue regione, suam deffigentes sedem, inconcinnas aegrorum ad quae sita responfiones, aestum, leuiori aut plane nulla siti stipatum; facies insuper turget, ruboreque suffunditur, pectus prehendit tensio, pulsus paruus, duriorque micat, eorum, quae ante dicta aut facta sunt, facile obliuiscuntur aegri, oculi copiosiores plorant lacrymas, vrina parcior, eaque redditur limpida, pedes horridula occupat sensatio, aluus aduertitur stricta; quae singula, factae maioris ad caput congestionis, manifestissima sunt indicia. Occupante namque partes inferiores spasmo, quem pendum frigus, aluus constricta, vrina parcior, eaque aquosa indicat, sanguinem, ad superiores, easue molliores compelli partes, lex docet corporis microcosmica. Quod cum in capite hic contingat, maiorque sanguinis copia, per arterias carotides, ad caput deferatur, quam per iugulares venas, ob inferiorum partium stricturam, ex capite euehi possit; haud mirum esse potest, cur animales turbentur actiones, vasa faciei turgeant, vigiliae, somnique aegros infestent turbulent, cur denique occiput exquisitor adfligat dolor, oculique largiores profundant lacrymas. Accumulato enim, stagnanteque, in cerebri vasis, atque sinibus, sanguine, non possunt non, partes hae molliores, supra suum naturalem, extendi elaterem, eoque ipso, non modo grauis, occipiti, in quo ampli laterales, durae matris hospitantur sinu, induci dolor, verum etiam, cum distensis vasorum parietibus, hiantia in illa, lateralium vasorum oscula, simul dilatentur, vberiorem sub-

tiliorum humorum fieri secretionem, hincque largiorem subsequi lacrymarum effusionem, necesse est.

§. XV. Inualescente per momenta malo, ipsi tandem sanguinis globuli, in dilatatos praeditos laterales, migrare coguntur poros, quo perniciosa illa cerebri producit inflammatio. Quam extemplo acuta, delirio, stridore dentium, pulsuque celeri & duro stipata, presso pede, excipit febris. Hac correpti aegri, fixoribus, fulgidis, attentisue adstantes intuentur oculis, commouent caput, iectigant artus, quosdam ferre recusant, e lecto surgere conantur, venantur floccos: delirium, mox mentis sollicitudine, mox hilaritate, mox immani prodit furore, artus occupat horror, praecordiorum adest tensio, vrinac minguntur tenues, eaeque ob generatam, per auctiorem sanguinis motum, sulphureo-salinarum partium copiam, rutilantes, vasa faciei conspicuntur tumidula, pulsus arteriarum temporalium fortius celeriusque vndulat, cor frequentius palpitat, aestus vrget, nec quieto ullum, concedit locum somno.

§. XVI. Tali sub schemate, nostrum incedere affectum, sequens iam, in ipsa Hungaria a me obseruatus, quem, cum illustrandae, tum corroborandae magis veritatis gratia, adducere lubet, optime edocebit casus: Operarius quidam, quadragenario maior, habitus corporis strictioris, potus vini adusti, vt socii eius referebant, amans, capite, pro more gentis illius, incedens raso, integrum, sub exquisitissimo solis aestu, gramina falcando, consumit diem, finita vesperi opera, ad quam mercede conductus erat, viliori fruitur coena, qua peracta, aceruum conscendit e feno constructum, lassitudine confessio corpori conciliaturus quietem, in hunc prostratus
quae-

quaesito mox obruitur somno, & vestimentis minus rite munitus, noctis gelidae perfert iniurias. Proximo mane diluculo, e somno excitatus, ad suetos vocatur labores, sed ob vires fractas, doloresque capitis, quos insignes se pati aiebat, ineptus ad operandum, a ceteris deprehensus, ad sui heri deducitur aedes: hic cubili deffixus, de atroci porro occipitis, cum volatico aestu coniuncto, conqueritur dolore; adstantes, aegrum saepius manantes oculos detergere, faciem inflatam ruboreque suffusam referre, inconcinnos sermones proferre, dicti ante prolati, obliuisci, extrema insuper algere, obseruant: Perdurante eadem symptomatum atrocia, integrum sequentem, insomnem dicit noctem, dieque proxime sequenti, vehemens, cum febri acuta, accedit delirium, omnibus praedictis grauioribus, stipatum symptomatibus. Accutus eo tum Chirurgus, venam quidem extemplo, pertundit pedis, liberalioremque e tusa vena emittit sanguinis quantitatem, cuius portio in patera collecta, glutinoso pingue gestit superficie cuticulam. Subiungit huic, varia quae debellando morbo, apta nouerat, remedia, sed omnia incassum; funestus namque effrenis mali euentus, omnem Chirurgi elusit expectationem; tertio quippe morbi die, grauioribus praegressis conuulsionibus, membrorum tremoribus, tristem tandem, mors subsequens absoluit tragediam.

§. XVII. Haec cum ita sint, nemo iam erit, qui veteres, phreniticum, cum maniaco confundentes, delirium, magni non redarguat erroris. Licet enim, illud nonnunquam in maniacum degeneret, hocque pulsu pariter p. n., somnoque coniunctum sit turbulentio, licet ipsae etiam phreniticorum actiones, maniacorum peruersis

uersis interdum conformes, existant molimini bus; nilominus tamen, cum in phrenitide febris ad sit acuta, ea que typica, notabilis memoriae labes, nulla furoris plenaria intermissio: maniacum e contra, delirium, per interualla adgrediatur homines, hique, tacente malo, ante aetorum sint consci i, ipseue maniacorum furor, vt plurimum, cum fastu sit coniunctus; magnam inter hoc, & phreniticum delirium, intercedere differentiam, omnes, vno ore, aeui nostri, adfirmant Medici.

§. XVIII. Postquam grauioris, mali singula symptomata, quibus id se prodit, ipsumque, quod inter hoc & maniacum intercedit, detexi discrimen, deuenio tandem, ordine sic exigente, ad illa exponenda signa, e quibus, cum salutarem, tum funestum morbi, hariolari licet euentum. Graues quidem, & periculosos, omnes meningum morbos, p. n. & phrenitidem esse, peritissimi in arte salutari, testati sunt viri, vti videre licet apud GALEN. Lib. IV. §. 35. FOREST. L. X. obs. 21. ast, cum quosdam, tamen, periculum effugisse sciamus, haud inanem laborem me acturum puto, si & illa, quae futuram praesagiunt salutem, euoluerim signa.

§. XIX. Inter boni ominis signa, primum locum sibi vindicat, criticis diebus, occurrens narium haemorrhagia. Depleta namque huius beneficio, cerebri vasa, vi sua, qua pollent elastica, in pristinum restituuntur statum, quo facto, non modo inflammatoriae staseos prohibent augmentum, verum etiam ipsam, intercepti, in iis sanguinis discussionem, per continuum sanguinis ad pulsum, a natura tentatam, mirum in modum secundant, atque promouent. Nec parum futurae salutis supereft spei, si praedictis diebus, corpus perfundat sudor, conf.

apb.

apb. HIPPOCR. Lib. IV. apb. XXXVI. B. STAHL. ebs. p 66.
 lotium, reddatur coctum, sedimentumque deponens, nec
 tanta amplius symptomatum adsit vehementia, strictae-
 que alui subsequatur solutio. Elicitus namque sudor,
 non modo de aequabili, ad sanitatem summe necessario
 sanguinis circuitu, luculentum perhibet testimonium;
 verum etiam noxias simul e corpore educit partes. Lo-
 tum vero crassius, fæcumque accedens exclusio, non so-
 lum remissionem, inferiora occupantis spasmi denotant,
 sed etiam causam morbi alens, atque sustentans, subtrahunt
 pabulum: De tali alui solutione, in morbis capitis occur-
 rente, sequentia, commemoratu digna, reliquit verba,
BAGLIVVS Tr. de fibr. motr. p. 257. ita inquiens: in mor-
 bis capitis bonus est alui fluxus, ratione signi & causae;
 causae nempe; quia educitur portio morbosae materiei,
 ratione signi, indicat cum laxari iam, mollescere & elon-
 gari solida interna tensa, crispata & conuulsa, liberumque
 praeberi transitum fluidis filtrandis.

§. XX. Male e contra decurrit morbus, si nullum
 horum diebus criticis, prodeat signum, vrina adpareat a-
 quoqua, de qua suo iam tempore *HIPPOCR. L. apb. IV. apb.*
LXXII. ita ait: quibus pellucidae & albae sunt vrinæ, ma-
 lae; praecipue vero in phreniticis adparent. Idem augu-
 rari licet, si malum maiores, permomenta, sumat vires, ro-
 burque aegri sit collapsum, abbreviata & nimis laboriosa
 perduret respiratio, conf. D.D. *PRAESIDIS, Praeceptoris*
ac Patroni summe venerandi Pathol. C. XV. p. 209. & Semio-
log. Sect. II. cap. 3. Deploratum porro, praedicamus cum
HIPPOCRATE aegri statum, vbi truculentæ adsociantur
 conuulsiones, tendinumque cum sudore gelido, accedunt
 subsultus, vid. *HIPPOCR. apb. L. IV. apb. L. VI.* indicant enim

C

vel

vel praesentem iam, adfectarum partium gangraenam, vel imminentem praenunciant apoplexiā, quam momentaneam excipere mortem, neminem artis salutaris peritum, dubitare credimus. Nec melioris euentus nota existit profundior, quo aegri sepeliuntur, somnus, hic namque, cum praesentem supponat affectarum partium suppurationem; excitati, haud melius habent aegri, sed tremulam ore protendentes linguam, aequē, ut antea, continuo delirant, donec tali sub somno, lucis ad instar extinguantur. Ita somnum comatosum in febre acuta perniciosum esse, RIVERIVS *Instit. Med. Lib. III. sect. III. Cap. II.* sequentibus indicat verbis: quando huiusmodi coma diuturnis vigiliis succedit, magis perniciosum est, significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenitici comatosi evadunt, iam morti sunt proximi.

§. XXI. Euuelectata satis, ut opinor, dilucide malī indole, expositoque eius tum secundo, tum sinistro euentu, extremo disquirendum iam venit loco, qua ratione, partim aegrīs, hoc periculi pleno malo decumbentibus, succurrere, partim vero, corpus ab hoc defendere, praesentemque valetudinem sartam conseruare, rationalis queat Medicus. Quodsi ergo contingat, ut intempestiue, eoque primum tempore, quo morbus, altas iam egit radices, aut signa iam futuram praenunciantia mortem sunt praefto, aduocetur Medicus, caueat hic, antequam circumspetum de periculo instantे, tulit iudicium, medicas operi admouere manus: Sic enim & medicina, & ipse omnem & maleuolorum contemtum, & imperiti vulgi, suspicionis euitabit notam. Maturius e contra, accitus Medicus, ante omnia, eo, ut respiciat, oportet, quo aeger loco collocetur temperato, imprimisque aegri pedes, plumis, aut calidis vesti-

vestimentis muniti, ab omni frigidioris aëris accessu, rite defendantur; fotu quippe tali, humores ad inferiora invitari, longa Medicos edocuit aetas. Nec inutile porro erit, aegro situm corporis procurare erectum, modo nil, quod ad fouendum, imprimis pedes pertinet, intermit-tatur. Tali namque sub situ, sanguis, per arterias carotides ad caput vergens, patitur remoram, venosique e capite redeuntis sanguinis, facilitatur progressus, vnde ipsi ae-gri, insigne se percipere leuamen profitentur.

§. XXII. His omnibus diligenter amandatis, probeque procuratis, id iam Medici postulat officium, vt, de conuenientibus, maloque debellando idoneis, omni sedulitate cogitet remediis. Hoc molitus, eo, vt omnem impendat laborem, quo proximam mali tollat causam, ne-cessitatem est. Hanc cum, vt infra indicauimus, nimia sanguinis, ad caput propulsio, indeque in partibus cerebri pro-gnata, constituat inflammatio, eamque ipsa soepius natura, largiori sanguinis, per nares effusione sufferre soleat, eo, omnis Medici naturae ministri, in curando morbo, colli-mare debet intentio, vt sanguinis ad cerebrum congestam copiam, ad remotas corporis inuitet partes, subortamque inde sanguinis, in minimis partium adfectorum vasis, sta-fin, congruis resoluat medicamentis; quo sublata, fibrilla-rum cerebri compressione, deopilatisque antea obstructis vasculis, sanguis, aequali flumine, per totum corpus distri-bui, liberoque cursu, omnium partium permeare queat vascula.

§. XXIII. Priori scopo obtinendo, commodissima, suffragante ipsa experientia, largior existit Venaesectio, mox principio mali in pede instituenda. Vel ut namque, omnibus in inflammationibus internis, intempestive

adhibita, cum suppurationem potius, quam desideratam promoueat discussionem, funesta magis, quam utilis, obseruatur; ita & in phrenitide tempore, quo morbus suum iam consecutus est vigorem, inflammatio magnum cepit augmentum, administrata, non potest non, summam aegris conciliare noxam. Aucta enim inflammatoria stasis, maiorem quoque, fortiorēm postulat, ad discutiendum, sanguinis adpulsum. Hunc cum intempestiua, infringat, atque turbet, V.S. haud obscurum esse potest, quomodo noxia, talis euadat sanguinis missio. In pede vero, eamque largiorem ideo instituere iubemus, vt exinanitis partium inferiorum vasis, sanguis, non solum, ad has partes inuitetur, verum etiam, vt, copiosius educito sanguine, liberiora a sanguinis mole reddita vasa, naturalem magis fortiantur systolen, cuius ope, contracti vasorum parietes, potentius, in portionem sanguinis interceptam, agere, eandemque promptius queant resoluere. Hinc pro re nata, plenitudineque vasorum sic exigente, iterum atque iterum eandem reiterare suademus, aut cum propinquiorēm saepius, vrgens malum, desideret sanguinis derivationem, atque ventilationem; haud inconueniens erit, praeuia V.S. in pede, post aliquot horarum interuallum, unam externarum iugularium pertundere venam, quae antequam incidatur, collum prius, linteo leniter constringere, sectaque vena, linteum detrahere oportet, sic enim sanguis, absque ligatura, sponte manabit conf. SCHENCK. *obs. L. I p. m. 64.* Hanc si quis reformidet VSnam, prodebet, cum praedictae venae, complures per externas colli partes distribuant ramos, iuxta aures, aut in hominibus, qui haemorrhoidalem antea experti sunt fluxum, ano, admouere sanguisugas, vel ipsam acuto instrumento, narium pro-

prouocare haemorrhagiam. Hanc ob catus antiquioris imprimis aei Medici, frontales, secabant arterias, vel si id aegri prohibuit morositas, fronti admovebant hirudines, conf. RIVER. *obs. X.* p. 578. B. porro STAHLIVS rannas, si hae turgeant, praeuia V. S. reuulsoria, aperire suadebat venas, vid. *obs. eius de Phrenit.* p 67. His antiquorum Medicorum sanguinis ventilationibus, haud quidem leuem, nos adscribimus efficaciam, cum tamen, pauci repariantur aegri, qui hoc inusitato & aetate nostra iam ferre obsoleto, obsecundent remedio, saepius vanus, cum aegrorum, tum adstantium, idem in usum vocare nos vetat timor. Ultimo tandem id circa V. S. in pede instituendum, adhuc notandum venit, ut, antequam, haec occipiantur, pedes, qui tum rigere solent, calidis prius fricentur linteis, aut plane, tepidis foueantur pediluuiis, quo copiosiores ad has partes, allicantur humores, laxatisue fibris rigidis, largior e tusa vena euocari queat sanguinis quantitas.

§. XXIV. In reuellendis ad inferiora porro humoribus, haud exiguum promittunt efficaciam, leniora *na-θαγτικα*, nec non emollientia & cum puluere squillæ aut elect. de hier. picr. acuata clismata. Velut namque, ipsam naturam, per diarrhoeam soluere morbum, infra notauiimus; ita, cum similia medicamina, principio, quo gaudent simul mucilaginoso, intestina lubricent, feces duras emollient, blandeque per intestinorum canalem educant, virtute simul membranas intestinorum vellicante, segnem & pene cessantem peristalticum eorum excitent motum, fieri nequit, quin, maior ad has partes humorum efficiatur decubitus, morbusue ipse, si non penitus tollatur, faltem magnum sui capiat decrementum. Nec desunt

C 3

porro

porro, qui humores, reuellendi scopo, emplastra commendant vesicatoria; verum enim vero, cum longae experientiae viri, pro minus securis, haec, venditent remediis, melioraque, ac tutiora suppetant, consultius esse, his abstinenere puto, vltiorique talia potius, committimus experientiae, mitiora horum loco surrogantes, sic dicta rubefacientia: qualia sunt acetum, fermentum panis &c. pedum plantis admouenda.

§. XXV. Traditis iis, quae primam absoluunt indicationem remediis, videamus iam illa, quae posteriori satisfacere pollicentur intentioni. Remedia, quae ex pharmaceutico fonte huic scopo idonea, haurire licet, sunt partim externa, partim interna, remote magis discutientem, quem ab iis expectamus, praestantia effectum. Ex illis talia eligimus, quae raso admota capiti, virtute sua tonica, blandam pericranio, & cum hoc communicanti minangi durae stricturam inducendo, tremulum, & oscillatorium eius adaugent motum, ope cuius, sanguis, in vasis eius motu orbatus, propelli, vaseque hoc onerata, libera & patula reddi queant: Tali virtute pollent, praeter sic dicta neruina, nitr., acet, camph. ipsaque frigida, e quibus apta Medicus concinnare potest epithemata.

§. XXVI. Interno usui vero illa commoda esse existimo, quae orgasmum humorum mitigando, stricturas solidarum partium demulcendo, acquabilem sanguini redundunt circuitum: qualia cum diaetetica, tum pharmaceutica suppelletilis nobis exhibet vberrima, ad illa, pertinent potus tenues simul acidulati: vt Dct. C.C. citr. hord. clyso antim. maritatum, serum laet. acid. aut sequens, blande aluum simul ducens potio: Rec. aqu. font. mens. vnam, Tamarind. vnc. vnam coqu. filtr. Colat. add. nitr. dep. drachm.

drachm. dimid. roob. ribes. drachm. binas. M.D. pro potu ordinar. Ex his autem, omnibus palmam praeripiunt aquae, sic dictae diapnoicae, e quibus, accendentibus, nitr. antim. diaph. puluere absorb. citr. saluberrimas parare licet potiones.

§. XXVII. Vti vero omnibus in acutis, Medicamenta, humores exaestuantia, & narcotica, sinistros edunt effectus, ita & in hac phrenitica febri, cane & angue magis esse fugienda, serio moneo, vtraque enim, cum humores, magnum in modum expandant, solidorum tonum prosternant, non possunt non, aegros in summum vitae praecipites agere discrimen.

§. XXVIII. Sed sufficiat haec de morbi edifferuisse medela; super est, vt, per paucis adhuc nostrum, quo pacto Pannoniae incolae, a tam periculo morbo, corpora defendere debeant, aperiam consilium: Cuicunque ergo Pannonicæ fructuum vertate luxuriantes fortuna concessit incolere agros, illum oportet, nisi, in se ipsum iniurius esse, tamque diro corpus exponere velit malo, ante omnia, cum potu imprimis spirituoso, tum cibis, non ad voluptatem, sed ad vitam vti, corpus coelo sereno, blande mouere, omnes e contra vehementes, tam corporis, quam animi motus, imprimis vero funestas tempestatis injurias atque vicissitudines, sedulo euitare. Et cum magnum sanitatis in sanguinis, & naturali, & artificiali fluxu, collocatum sit momentum, tantum abest, vt, huius negligendi simus auctores, vt potius illam casu cohibitum, reuocare, hunc neglectum instaurare, magnopere inculcemos; verbo, eo, totis viribus annitendum est regni hujus incolis, quo salutares corporis se- & excretiones, maneat integræ, liberaque imprimis, seri illius halituosi conferuetur perspiratio.

T A N T V M.

PRÆ-

PRÆCLARE DOCTO ET NOBILISSIMO
DOMINO CANDIDATO
S. P. D.
PRÆSES.

Ammontus Philosophus filius Hermiae dixit: *ιατρος ο δημιαγορεις*
δημιαγορεις θεραπευει: solida enim atque certa cognitio rerum, quæ
fiunt, tanto magis veritatem in quocunque foro fulcit & promovet;
facilior enim via atque transitus a veritate facti ad veritatem causæ
datur, modo curiosæ opiniones, fallaces suppositiones & ingeniosæ
fictiones evitentur. In Medico foro multum sane juvat fides & inte-
gritas historica; quare jure meritoque *conringius in præfat. ad Sal-*
mutbi obseruat. dolet & exclamat: *neque aliud quicquam temere Sci-*
entiæ pathologicæ profectum & que haec tenus impedivit, me judice atque
Historiæ morborum sive ignorantia, s' contemptus. Quantumcunque
autem referat atque conferat quoad hanc Historiam certitudinem firmam pos-
sidere, nihilo tamen secius inventiones causarum inadæquatarum & incon-
gruarum totam reliquam utilitatem practicam destruere & inverttere possunt:
quanta enim in Historiæ medicæ redintegratione & sincera dispositione judi-
ciosa solertia promittit commoda, & adjumenta, tanta perinde speculativa &
imaginaria causarum compilatio parit offendicula atque detrimenta. Inter
alias utiles occupationes merito illa æstimanda est, quæ morbos Endemios, Epi-
demios, & pro varietate climatis, regionis, mutationis atmosphæricæ, vento-
rum, vicinitatum, vitæ generis, popularium consuetudinum, morum, negotio-
rum, ingestorum &c. discrepantes curatius describit. Hoc in laudabili insti-
tuto tu PRÆSTANTISSIME DN. CANDIDATE haud infimum obtines
locum, qui præsenti Inaugurali Tuo Specimine proprio eruditionis Tuæ cona-
tu, nervo atque studio morbum quendam, nonnullis Hungariæ tractibus fami-
liarem, felici successu explicasti: Symbolum utique hoc est egregiorum Tuor-
um in re medica studiorum atque commendabilis Scientiæ: ab eo enim tem-
pore, quo in alma hac Fridericana Musarum inclita Palæstra Medicæ studio
operam dedisti, bona industria, & eleganti Modestia charactere passum Te com-
mendasti, proinde cum honores Doctorales honeste atque reverenter ambires,
in examine solito Collegio nostro approbatione dignos edidisti profectus; qua-
re intuitu reliquæ Tuæ fortis extraordinaria benevolentia ab eodem dignatus
fueristi. Bonis itaque votis Te manumittimus, ac propenso affectu Tibi a Sum-
mo rerum humanarum Directore equidem optimos ingenuorum Tuorum
progressus atque eventus appreco, ut de cœlesti hoc moderamine & benedi-
ctionis affluentia indies hostiam gratitudinis ardentibus precibus & sanctita-
te vitæ cœlum versus offeras: ita habebis de quo semper gaudere poteris.
Faxit D E U S ut hæc omnia feliciter cedant & succedant. Dab. Halæ
Magdeb. IV. Nonar. Novembris. A. O. R. cIobcccxxxix.

